

DEMOCRÀCIA PARTICIPATIVA: HI HA VIDA MÉS ENLLÀ DE LES URNES?

Jaume Blasco

Arriben les eleccions, i com cada quatre anys, els qui hem complert 18 anys rebem una insistent invitació a no perdre'ns la "festa de la democràcia". Ens diuen que hi ha gent que va haver de lluitar per l'arribada de la democràcia, i ara no els podem fallar! Ens diuen que anar a votar no és només un dret, sinó gairebé un deure de bons ciutadans. Ens diuen que si no hi participem, després no tindrem dret a queixar-nos. Però quan finalment arriba el dia d'anar a votar, la realitat és que hi ha molta gent que es queda a casa. De fet, cada cop n'hi ha més, i en algunes ocasions, fins i tot són més els qui no voten que no pas els que ho fan. Per què no van a votar? Què els passa? És que no estan a favor de la democràcia?

Per altra banda, cada dia sentim notícies de protestes ciutadanes. Uns no volen el túnel de l'AVE sota la Sagrada Família, els altres no volen una presó prop de casa seva, i encara uns altres no volen el nom que l'Ajuntament ha decidit posar a una plaça del seu barri, i en proposen un altre. Però, si en una democràcia els governants són escollits pel poble, i per tant les seves decisions són legítimes, per què hi ha gent que s'hi oposa? I per què es manifesten al carrer, pinten pancartes, escriuen cartes als diaris, i després no van a votar, que sembla una cosa molt més senzilla de fer? Què els passa? Potser estan en contra de la democràcia?

En realitat, a uns i altres els passen coses molt diverses. De fet, si preguntem a la gent si estan a favor de la democràcia com a concepte, una majoria aclaparadora ens diu que sí. Com podrien no estar d'acord amb un sistema polític que diu que el poder resideix en tots i cadascun dels membres del poble? Ara bé, si preguntem a la gent si estan contents amb la "seva" democràcia, és a dir, amb la de la seva ciutat o la del seu país, n'hi ha molts més que ens diuen que no; que no se senten del tot ben representats pels seus governs i representants polítics, que no tenen gaire capacitat d'influència sobre les decisions que prenen aquests governs, que els governants no els resolen els seus problemes, i que, en definitiva, els fa l'efecte que el seu vot no serveix per a gaire cosa. No és que no els agradi la democràcia com a sistema, és que no els satisfà la manera com funciona a la pràctica. Ara mirarem de saber per què, i sobre tot, mirarem d'escatir si això té remei.

Una democràcia imperfecta

Vivim en una democràcia: el poder per al poble!. Però... de debò el poble té el poder? Mmmm... en realitat el què succeeix en una democràcia *representativa* com la nostra és que cada quatre anys, a través d'unes eleccions obertes a tots els partits polítics que s'hi vulguin presentar, tots els ciutadans majors d'edat escollim uns representants, que al seu torn triaran un govern. Al cap de quatre anys, estem convidats a tornar-los a votar si ens ha agradat el què han fet, o a votar-ne uns altres si no ens ha agradat. Així doncs, el poble té el poder? En part sí; no hem de menystenir un sistema que ens permet participar a tots si ho volem, triar entre una diversitat d'opcions, i tenir una certa capacitat de control sobre el que fan els que ens manen. És més del què havíem tingut mai. Però hem de ser conscients que es tracta d'una forma bastant imperfecta per a què el poble exerceixi el seu poder. Vegem per què:

La primera raó és que anar a votar un partit és com triar entre una sèrie de restaurants on el menú és tancat: només hi ha un primer, un segon i unes postres. Imagineu que heu fet divuit anys i és la vostra primera oportunitat de votar en unes eleccions: us agrada la política ambiental del PCX, però no les propostes econòmiques que té. Trobeu que, en matèria econòmica els del PCX són poc atrevits, la ZWU està molt millor, però el problema és que no podeu veure el líder de ZWU ni en pintura: és un pretensió que no sap parlar. De fet, com a líder preferiríeu la secretària general del NYFF, però no us expliqueu que hi fa aquella dona en aquell partit de brètols. No us agrada el NYFF. Si us preocupa trobar feina, votaríeu ZWU; si penseu que el més important és prevenir el canvi climàtic, millor PCX; i si penseu que al país li cal una presidenta amb cara i ulls, NYFF és la vostra opció. I doncs, què heu de fer? A la pràctica, aquesta és la situació en la que ens trobem molta gent quan anem a votar: si agafem la papereta d'un partit i la posem dins una urna, estarem triant un menú tancat amb totes les persones i totes les idees d'aquell partit. No tenim l'oportunitat d'expressar opinions i preferències *a la carta*. No podem triar una combinació d'idees i candidats, d'aquí i d'allà, que s'ajustin millor al que nosaltres pensem. No podem expressar opinions concretes per a cadascun dels problemes concrets que té la societat. A menys, clar està, que quan ens preocupa una cosa... sortim al carrer, pintem pancartes, o escrivim cartes als diaris.

La segona raó és que anar a votar és com donar un xec en blanc als representants per a què facin i defacin durant quatre anys. Quants cops no haureu sentit algú dir que “els polítics només se’n recorden de nosaltres quan s’acosten les eleccions”? Potser se’n recorden més sovint, però el cert és que, entre eleccions i eleccions, els ciutadans no tenim cap mecanisme per fer que els representants passin comptes del què fan i el què deixen de fer. No els podem canviar per uns altres si no fan allò que havien dit que farien, o si ho fan malament. Només ens queda jurar i perjurar, en català i en arameu, que quan passin els quatre anys no els tornarem a votar. A menys, clar està, que decidim sortir al carrer, pintar pancartes, o escriure cartes als diaris.

La tercera raó és que tal i com tenim muntada la nostra democràcia, tot ha de passar pels partits polítics, que són qui presenten les llistes de persones i els programes electorals que nosaltres podem votar, qui fan els pactes per triar un govern, qui decideixen quines lleis han de votar els nostres representants i quines no, etc... Per a què el sistema funcioni bé, els ciutadans que volen participar activament en la política, expressar les seves idees i ser triats com a representants, haurien d’apuntar-se a un partit polític. De fet, fa uns anys això funcionava així, i gairebé tothom que tenia una certa preocupació sobre els problemes públics militava en algun partit. Però les coses han anat canviant. Avui, a molta gent conscienciada políticament els partits li resulten més aviat antipàtics: els veuen com estructures tancades i obscures, sovint massa jeràrquiques i poc democràtiques, on la discrepància i el debat d’idees no sempre estan ben vistos, i on els llocs de representació els ocupen unes persones que són veritables professionals de la política, no ciutadans normals i corrents com ells. Per aquest motiu, molta gent amb idees i opinions polítiques prefereix expressar-les apuntant-se a una associació, una ONG, o fins i tot... sortint al carrer, pintant pancartes, i escrivint cartes als diaris.

Podríem seguir parlant de les limitacions de la democràcia representativa, però crec que a aquestes alçades la idea ja és prou clara: és un bon invent, però necessita millorar. El “poble”, o si més una part d’ell, té idees, sap expressar-les, i té ganes d’exercir el seu poder en formes que van més enllà del sistema d’eleccions de la nostra democràcia representativa. Tenim alguna cosa a oferir-los, o els convidem a que segueixin sortint al carrer, pintant pancartes i escrivint cartes als diaris?

I perquè no ho decidim tot entre tots?

Davant les limitacions de la democràcia representativa... per què no ens desfem de polítics i partits, i posem en pràctica la democràcia directa? En tot i per tot: un ciutadà, un vot: Que s'han d'apujar les pensions de la gent gran? Decidim-ho entre tots. Que s'han de donar més diners als països en desenvolupament? Decidim-ho entre tots. Per què ho han de votar uns representants polítics sortits d'unes eleccions al Parlament i no ho votem entre tots? És que potser els ciutadans no tenim formació i capacitat per entendre els problemes i decidir sobre la solució que ens sembla millor? És que potser internet no es permetria fer votacions electròniques amb un "clic" des de casa, cada dia si calgués, per decidir-ho tot entre tots? I, doncs, per què no ho fem?

De fet, no és fàcil dir perquè no ho fem, però el cas és que mai cap país ha donat el pas. Però potser un dia passarà, no ho podem descartar. El que sí podem dir però, és que hi ha gent que hi veu alguns problemes. Així, doncs, mirem de no deixar-nos endur per l'entusiasme de la democràcia radical i intentem ponderar els avantatges i inconvenients que tindria. Hi ha qui diu que una democràcia de més qualitat no és ben bé aquella en què tots votem compulsivament sobre tot, cada dia i a tota hora, sinó aquella en què tots participem en la deliberació i la reflexió sobre els problemes abans de prendre decisions. Potser pensareu que són ganes d'aixafar-nos la guitarra, però l'argument és digne de ser tingut en compte: exercir el poder no només consisteix en decidir, sinó en contrastar opinions, valorar pros i contres, i reflexionar sobre qui hi guanya i qui en surt perdent amb cada decisió abans de prendre-la. De fet, ningú diu que això, que en part ja és el que fan els polítics al Parlament, no ho puguem fer també tots els altres ciutadans. Però això ja no és fa amb un simple "clic" a internet, la cosa és més complicada. Altres pensen que si tots participéssim en la presa de decisions sempre escombraríem cap a casa, cadascú miraria pel seu propi interès i ningú vetllaria per l'interès general. D'altres opinen que els ciutadans som incoherents perquè ho volem tot: menys impostos, però més carreteres, hospitals i escoles, i que això és impossible, és com la quadratura del cercle: com es poden fer més coses amb menys diners? Hi ha qui diu que els ciutadans no entenem la complexitat d'alguns problemes, que no podríem decidir amb coneixement de causa sobre qüestions com ara la reforma del sistema sanitari o la regulació dels operadors de telecomunicacions. Què en sabem els ciutadans de sistemes sanitaris i d'operadors de telecomunicacions? D'altres argumenten que no hem de menystenir la importància dels líders polítics que ens ofereix la democràcia representativa. Els líders (i les líders) no són només individus passius que representen les idees i preferències dels

ciutadans que els han votat al Parlament, com qui representa els drets d'un futbolista en la negociació d'un contracte, sinó que ells mateixos generen opinió, propostes, i idees, i que tenen una gran influència sobre les preferències i idees dels ciutadans. Ens calen, diuen, líders per poder avançar. Ja veieu, doncs, que hi ha qui no ho veu tot color de rosa i, si bé no diem que aquests arguments siguin tots certs, ni que hi haguem d'estar d'acord, sí que ens sembla bo tenir-los en compte.

No obstant aquests possibles problemes, cada cop hi ha més gent que pensa que els ciutadans som prou grandets i intel·ligents com per a què el sistema ens reservi només el paper de jutjar quins són els representants que ens semblen millors. Poc a poc, s'han anat assajant i introduint mecanismes de participació ciutadana en la presa de decisions públiques, que si bé no arriben a la revolució de la democràcia directa, sí que són un pas cap a una major implicació ciutadana en la resolució dels problemes públics. Fòrums ciutadans, consells ciutadans, nuclis d'intervenció participativa, conferències de consens, pressupostos participatius, són alguns dels noms que prenen aquests mecanismes. En general, consisteixen en què un grup de ciutadans (de vegades representants d'associacions, de vegades triats a l'atzar, de vegades tothom que hi ha vulgui anar) reunits durant uns dies, deliberin i recomanin decisions sobre qüestions que els afecten. L'objecte del debat és variat: de vegades són temàtics (parlen sobre polítiques de sostenibilitat, sobre joventut, cooperació, etc.) de vegades són més aviat estratègics (es debat, per exemple, com es vol que sigui la ciutat del futur), i de vegades se centren en una decisió molt concreta (per exemple, com s'ha de fer un parc públic, o qui ús s'ha de donar a un terreny buit). En algunes ocasions, l'objecte de debat és el propi disseny dels pressupostos públics, és a dir, es demana a la gent que decideixin què fer, exactament, amb els diners que són de tots.

La conclusió de bona part de la gent que ha participat o organitzat aquestes experiències de democràcia participativa és que van en la bona direcció, però que encara els queda molt camp per córrer. Que s'han de millorar, que s'han de saber obrir no només a aquells que ja participen d'altres maneres (representants d'ONGs, associacions de veïns, etc.) sinó al ciutadà que es manté al marge de tot, i que s'han de poder estendre a altres temes, no només als que convé a les institucions que els convoquen. Cap on podem estendre aquestes experiències? Pensem que té més sentit parlar de qüestions sobre les que no estem gaire d'acord. Imagineu que tots els especialistes en la matèria estiguessin d'acord en què el millor per a què puguem tenir més canals de televisió és substituir el senyal analògic pel digital terrestre. O imagineu que gairebé tots els ciutadans estiguéssim d'acord en què s'han de fer més quiròfans

per a què la gent pendent d'una operació no s'hagi d'esperar tant. No té gaire sentit debatre aquests temes, i ja ens està bé que unes persones s'hi dediquin i els solucionin. La participació té més sentit per a aquelles qüestions en què ni especialistes ni ciutadans estem gaire d'acord. Per exemple: el canvi climàtic. Quina és la millor solució per emetre menys CO₂, i quant menys en volem emetre? Posem un impost sobre la gasolina per a què la gent agafi menys el cotxe? O sobre els bitllets d'avió, que és un medi de transport molt contaminant? O fem centrals nuclears, que no emeten CO₂, però tenen altres problemes? O per exemple: què és millor pels nens acabats d'arribar de l'estranger que no saben encara català ni castellà? És millor que estiguin un any en un centre especial on se'ls pugui donar totes les atencions per a què aprenguin millor els dos idiomes i es preparin bé per donar el salt a l'escola? O és millor que vagin directament a l'escola per a què coneguin de bon principi els altres nens, encara que al principi els costi comunicar-se i no entenguin bé les classes. Sobre aquestes qüestions, i moltes altres, ni els especialistes, ni els ciutadans, tenim una idea clara del què és millor. I tots, uns des del seu coneixement professional, d'altres des de l'experiència de viure que implica ser ciutadà, tenim criteris i opinions, podem convèncer, ens podem deixar convèncer, i podem arribar a un compromís. No creieu que val la pena provar-ho?

Per acabar, voldria que tinguéssiu en compte una cosa. La política no és només una qüestió de procediments: no es tracta només de si els ciutadans participem a través d'unes eleccions posant una papereta en una urna, o ho fem parlant i escoltant en un fòrum participatiu. La política és conflicte, perquè als pobles, ciutats i països hi ha gent diferent, amb interessos diferents, i idees diferents. Uns volen unes coses i d'altres en voldrien unes altres. Per això hem de mirar de prendre les decisions que ens afecten a tots entre tots, de la millor manera possible. Però això no vol dir que tothom quedi content. Per molt que millorem els mecanismes de la nostra democràcia, sempre hi haurà qui... surti als carrers, pinti pancartes i escrigui cartes als diaris. Perquè fer-ho, de fet, també és participar en democràcia.

Objectius

Parlar sobre democràcia participativa constitueix una bona oportunitat per parlar del concepte de “Democràcia” en majúscules, i “Política”, en el bon sentit de la paraula (sense que se us posin a riure!). Creiem que pot servir per parlar de problemes públics, sobre com s’ha de resoldre el conflicte que sorgeix quan persones amb diferents opinions i interessos han de prendre una decisió que els afecta a tots ells. Quina és la millor manera de fer-ho?

És també una bona oportunitat per a què els estudiants aprenguin a no confondre eleccions i democràcia, a pensar que la democràcia no és una qüestió d’absoluts, que està en constant evolució, té diferents graus i sempre és millorable. Sabem oblidar-nos de com són les coses i pensar en com haurien de ser? Plantegeu als vostre alumnes la cita de Bernard Shaw molts cops repetida per Robert Kennedy: *Algunes persones veuen les coses tal com són i es pregunten “per què?”; jo somio coses que mai han sigut , i em pregunto “per què no?”*

També creiem que és bo que els estudiants reflexionin sobre els límits de la democràcia participativa. És un concepte molt suggerent, però també té els seus problemes, i creiem que és important que els estudiants en siguin conscients. Una bona manera és assajar un procés participatiu i debatre’n els resultats.

Per als qui us diguin que la política no els interessa, podeu recordar-los, amb afecte i bon humor, el terme que emprava Aristòtil per referir-se als qui no s’involucraven amb els assumptes públics, i d’ús tan comú avui en dia: *Idiótes*

Us proposem, a continuació, tres activitats que giren al voltant dels conceptes de democràcia i democràcia participativa.

Activitat 1

Comentaris d'articles de premsa (1 i 2)

Llegiu els dos primers articles sobre els pressupostos participatius de Torreperogil i Porto Alegre, on veureu que s'hi expressen impressions ben diferents. Quines són les principals virtuts d'aquest sistema segons els periodistes que els escriuen? I els principals inconvenients? Després de llegir-los tots dos, penseu que els pressupostos participatius són un bon sistema? Com es podrien millorar?

Imagineu que hi hagués un procés similar a la vostra ciutat, penseu que funcionaria? Si anéssiu a les assemblees, en què demanaríeu que es gastessin els diners? I en què que se'n gastessin menys?

I si poguéssiu decidir en què es gasten els diners de l'institut? Què faríeu? Abaixaríeu el sou dels professors? Els apujaríeu? Faríeu alguna cosa nova?

NOTICIAS **SOBRERAS**

del 16 al 31 de Enero de 2008

Presupuestos Participativos en Torreperogil
Un millón, para los vecinos

Presupuestos Participativos en Torreperogil (Jaén)

Un millón, en manos de los vecinos

José Luis Palacios

Torreperogil es uno de los 100 pueblos de Europa donde se aplica el método de presupuestos participativos para decidir directamente por los vecinos en qué gastar parte del presupuesto municipal, como un modo de revitalizar y completar el sistema democrático.

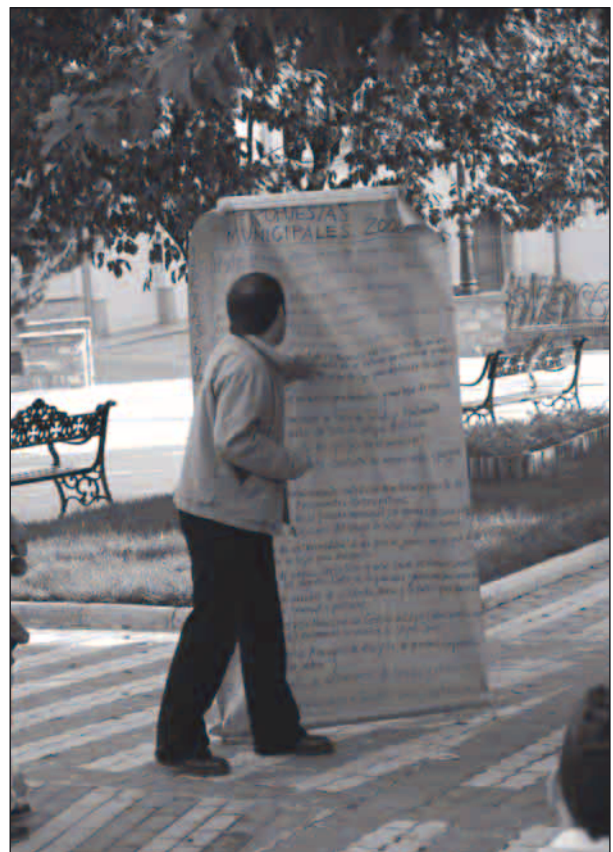
«¿A quién se le ha ocurrido hacer las calles Guadiana y Guadalquivir de dirección única?», se queja un vecino de Torreperogil al que no le parece nada bien el cambio. «Es una decisión de todos, de todos los que hemos querido intervenir en los presupuestos participativos. Si no te gusta, podías haber ido a las asambleas y decirlo allí. Al menos ahora, respeta el trabajo de los demás», le responde alguien.

La conversación podría haber tenido lugar en el municipio jienense de Torreperogil donde los vecinos tienen un canal para participar activa y directamente en la mejora de sus barrios y de su pueblo, desde 2005, siendo el primer municipio de la provincia de Jaén con presupuestos participativos.

El Ayuntamiento, gobernado por IU desde 2003, entendía que poder tomar parte en las decisiones que afectan a todos era también mejorar la calidad de vida de la localidad. Para ello, se contrató a un técnico experto, Pablo Paño.

Primero había que abonar el terreno. «Sin información, formación, transparencia y compromiso claro de los políticos, no tiene sentido embarcarse en un proceso como este». Así que se repartieron folletos, boletines, se mantuvieron contactos con el tejido asociativo..., con el fin de explicar qué es lo que se quería hacer y sobre todo cómo se iba a articular.

La primera medida que había que tomar era la realización del «Autorreglamento de los Presupuestos Participativos de Torreperogil», la norma por la que debían regirse

tanto los ciudadanos participantes como el Consistorio. Todos debían saber los pasos que se iban a dar, la trascendencia de cada uno de ellos, el papel y las funciones de los órganos relacionados con el proceso y la responsabilidad que asumía el equipo de gobierno.

Así fue como se estableció que todos los empadronados mayores de 14 años podían acudir a las asambleas ciudadanas para formar parte de esta iniciativa. Las decisiones tomadas en las reuniones vecinales se trasladarían a la Mesa Ciudadana (integrada por 20 vecinos elegidos en las diez asambleas de barrio o zona, más ocho personas representantes del tejido asociativo y cuatro jóvenes del Instituto).

Una Comisión Técnica, formada por el alcalde y los concejales cuyas competencias sean necesarias para ejecutar las propuestas vecinales, debe velar porque las propuestas más respaldadas cuenten con el dinero y apoyo municipal suficiente para que se lleven a cabo, además de contemplar la posibilidad de realizar el resto de propuestas. Para hacer más transparente y objetiva la deliberación de la Mesa Ciudadana, se acordaron criterios a tener en cuenta para puntuar las propuestas.

Haciendo camino

En las primeras asambleas «había desconocimiento, pero también expectación», recuerda Pablo Paño, el encargado de moderar el proceso deliberativo. Entre quienes acudían había gente con unas convicciones claras, una cultura política extensa pero la mayoría iban a ver qué era eso. No obstante, uno de los grupos municipales no asumió la idea y de algún modo sus votantes se han restado voluntariamente de la iniciativa.

Había más mujeres que hombres, pero sin que la diferencia fuera sustancial. La mayoría de los asistentes tenía de 30 a 50 años. También acudió gente más mayor, pero pocos jóvenes. Explica el dinamizador de participación que «en los barrios periféricos, más jóvenes, donde los vecinos se sienten menos atendidos, la asistencia es más numerosa».

Los participantes en las asambleas no han bajado del medio centenar, llegando en las más cruciales a rozar los 800, entre el 11 y el 12% de la población total, y el 20% de los mayores de 14 años, los potenciales participantes.

Sin embargo, «lo más importante es el medio plazo, la formación de actitudes y habilidades democráticas, relacionadas con la participación directa y activa», comenta Pablo Paño, sobre el cambio de mentalidad puesto en marcha. «Se trata de pasar de la cultura de la queja a la cultura de la implicación. Evidentemente, si no se cumplen los com-

promisos adquiridos, si no se ejecutan las propuestas, si no se rinden cuentas y se informa de lo que ha pasado, la propuesta de los vecinos decae», añade. Y eso a pesar de que los municipios son los hermanos pobres de la administración. Apenas gestionan el 14% de la riqueza nacional, mientras que en Suecia llegan al 45%.

Sentido comunitario

La Mesa Ciudadana tiene un protagonismo especial. Decide la prioridad de cada propuesta, defiende el interés ciudadano ante los concejales y funcionarios municipales para que las medidas se lleven a cabo, tal y como quiere la gente. «Por reglamento, la mesa se renueva cada año y siempre hay gente dispuesta a incorporarse. Sus miembros se quitan la camiseta de su barrio y se enfrentan con respon-

sabilidad y con sentido de lo público a su tarea», apunta Paño.

Cada ejercicio, el Ayuntamiento recibe 33 propuestas vecinales que debe ejecutar, si no hay impedimentos legales o falta de recursos (30 de carácter barrial –tres por cada una de las 10 asambleas de zona– y tres de ámbito municipal –las más votadas por todas las asambleas–). Para las medidas a ejecutar este año, el equipo de gobierno reservó un millón de euros, la mitad del dinero previsto para inversiones públicas.

Adquirir terreno para un parque; instalar pasos de peatones; mejorar el alumbrado del barrio de Iglesia; poner sensores en el Ayuntamiento y en el Centro de Salud; acondicionar una zona como parque y recinto ferial o construir un Centro Social de Barrio y contratar a una animador sociocultural para el año siguiente son sólo algunas

«Los presupuestos participativos son una forma de democracia directa que completa la democracia representativa»

de las medidas que han propuesto y votado para que el consistorio cumpla.

«Hay que creer de verdad en la participación, asumir las deliberaciones vinculantes de los vecinos, estar dispuesto a rendir cuentas, a explicarlo todo», argumenta Pablo Paño. Es cierto que en nuestro país ha sido IU quien más ha apostado por aplicar este novedoso mecanismo de participación, pero hay ayuntamientos del PSOE, de CiU, e incluso del PP, aunque algo desnaturalizado (por no respetar el carácter vinculante y universal), que están desarrollando estas prácticas.

Respaldo a la participación

«Hasta que se entiende lo que es, hasta que se ven los resultados no se logra una identificación suficiente de los vecinos. Pero una vez que los sectores más movilizados se acercan dispuestos a lidiar con el derecho que tienen a intervenir en la vida pública, más allá del hecho de votar, a pelear por mejorar su localidad, ya no quieren renunciar a ejercer esa posibilidad de participar directamente», reconoce el experto en participación.

De hecho, antes de las últimas elecciones, se presentó en el pleno municipal una moción para que independientemente del color del gobierno municipal que se tenía que elegir, se mantuvieran los presupuestos participativos, que fue aprobada sin votos en contra (el grupo socialista se abstuvo).

«Los políticos no deberían tener miedo de que los vecinos vayan a quitarles competencias. Los presupuestos participativos son una forma de democracia directa que completa la democracia representativa. De las asambleas nacen los mejores diagnósticos del pueblo y estos mecanismos permiten acortar la diferencia entre el ciudadano y las instituciones. Los vecinos ven los límites que tienen los ayuntamientos y se pueden convencer de que hay soluciones que no dependen tanto de los políticos como del hecho de que la gente tome conciencia y se comporte de una determinada manera», concluye Pablo Paño.

Destaca la actual concejala de participación, Dolores Solas, que «aunque la participación en número no ha aumentado desde que se empezó, se ha mantenido en un nivel alto, y sobre todo ha mejorado en calidad». Recuerda la concejala que «el primer año había confusión e hizo falta aplicar mucha pedagogía: ayudar a la gente a estructurar sus intervenciones, explicar qué podía resolverse en las asambleas de presupuestos y qué no, cuáles eran los pasos y qué había que hacer en cada momento».

La concejala Solas rememora que la oposición política, en un principio, les criticaba por dejación de responsabilidades y fomento del clientelismo. «Afortunadamente hemos roto los malos entendidos y se ha podido ver que las propuestas han acabado formando parte de los presupuestos municipales y se han ejecutado en un grado alto. No queríamos hacer un favor a nadie, menos crear clientelismo, sino reconocer el derecho de la ciudadanía a participar más activamente en la vida de su pueblo», afirma la concejala.

El hecho de que los ejercicios presupuestarios vayan ya por su tercera edición, además en dos legislaturas diferentes y con distintas composiciones del equipos de gobierno, es una buena muestra de que poco a poco la iniciativa se va consolidando. Queda, sin duda, aumentar la participación de los ciudadanos y elevar la calidad de las deliberaciones. Pero al menos, están puestos los cimientos para construir un Torreperogil donde los vecinos no se limiten a criticar, sino que además sean protagonistas del devenir de la localidad. ■

El mito del presupuesto participativo

Sólo el 5% de los habitantes de Porto Alegre toma parte en las asambleas ciudadanas que han hecho famosa la ciudad en el mundo

EL PAIS . FRANCISCO PEREGIL (ENVIADO ESPECIAL) - Porto Alegre - 29/01/2005

El galardonado este año como mejor futbolista del mundo, Ronaldinho, nació y se crió en Porto Alegre. La mayoría de las supermodelos brasileñas de fama internacional proceden del Estado de Porto Alegre. Pero la capital del Estado no se ha hecho famosa ni por uno ni por otras, sino por algo tan técnico como el presupuesto participativo. Entre todas las ciudades del mundo, hace cuatro años, el Foro Social Mundial eligió a Porto Alegre como primera sede. Y lo hizo, entre otras razones, porque su Ayuntamiento, gobernado desde 1989 por el Partido de los Trabajadores (PT), tuvo la feliz idea de que el pueblo soberano decidiera dónde y cómo se invertía el dinero. Qué calles había que asfaltar primero y dónde se abría un centro de salud. Así que el nombre de la ciudad desde hace 16 años va como cosido a las palabras "presupuesto participativo".

Y ahora que el Ayuntamiento ha caído en manos de la oposición del PT, se seguirá manteniendo esta forma de administrar la ciudad. Sin embargo, varios analistas consultados tienen la impresión de que se habla más del presupuesto participativo en el resto del mundo que en la propia ciudad de Porto Alegre. Del casi millón y medio de habitantes de la ciudad, sólo unos 18.000 participan en las reuniones donde se deciden las inversiones locales, lo cual supone menos del 5% de la población.

Felipe de Angelies, asesor de comunicación del Partido de los Trabajadores (PT), señala que está demasiado burocratizado el presupuesto. "Hay demasiadas reuniones y la gente cuando termina de trabajar está demasiado cansada. Además había un prejuicio de que sólo se atendía a los que simpatizaban con el PT. La clase media no acude porque siempre se atiende más a las peticiones de los pobres. El presupuesto participativo ha sido una gran aportación, pero ahora debería cambiar su formato".

Cada uno de los 16 distritos de la ciudad celebra al menos una reunión mensual. A ella puede asistir quien quiera. De ahí salen los dos delegados que hablarán por el distrito en las reuniones donde se reúnen representantes de toda la ciudad.

Anilson Costa, asesor del alcalde, José Fogaça, del Partido Popular Socialista, de centroizquierda, señala que en los últimos años ha habido un descenso de la participación porque "las partidas aprobadas por los ciudadanos en el presupuesto

llevan un retraso de cuatro años". "Ahora vamos a actualizarlo y se van a hacer las obras que se aprobaron en su día".

"En realidad", indica Sergio Baiezle, miembro de la ONG Cidade, que ha elaborado varios estudios al respecto, "el presupuesto sólo lleva dos años de retraso. Porque el Ayuntamiento del PT afrontó entonces las obras de una carretera que consumió su capacidad inversora. En los últimos años se multiplicaron los espacios de participación. Un debate llevaba a otro, y después a otro... pero disminuyó el dinero".

"Siempre se ha pretendido aumentar el número de gente que participa, pero no es fácil", reconoce Baiezle. Cada año la mitad de los participantes abandonan y no se presentan al siguiente. No sé si es porque ya han conseguido lo que querían o porque no creen que lo vayan a conseguir. Pero, desde el punto de vista positivo, eso significa que cada año participa nueva gente".

Baiezle, como todos los consultados, asume que la clase media no acude a las reuniones del presupuesto. Y la clase media en Porto Alegre es mayoría. Los pobres son sólo un tercio de la población. "En las primeras reuniones", indica Baiezle, "la gente humilde se quedaba callada. Los encuentros se celebraban en el Ayuntamiento, ante el alcalde, con sillas muy altas. Y estaban intimidados. Después cambiamos de lugar y ahora todo el mundo habla y se desgañita. Porque hay dos representantes vecinales por cada uno de los 16 barrios, y ellos tienen que responder ante sus comunidades".

Todos los consultados critican los presupuestos participativos en Porto Alegre, por una cosa o por otra. Pero todos aseguran que es un gran invento y que hay que seguir perfeccionándolo. "Es que no se trata sólo de decidir y votar sobre un presupuesto", indica Vanesa Marx, ciudadana de Porto Alegre que ha presentado en Europa varias ponencias sobre el tema, "sino de crear una cultura política, que la gente entienda lo que es un presupuesto y que lo discuta".

"Lo ideal sería una participación del 20% de los ciudadanos", indica Sergio Baiezle, miembro de la ONG Cidade, "pero para eso el Ayuntamiento debería recibir más dinero del presupuesto nacional. Y de esta forma el presupuesto podría abarcar partidas culturales y medioambientales. Cada vez los ayuntamientos han ido ganando más competencia en Brasil, pero el dinero que reciben sigue siendo el 14% del presupuesto nacional. Si alguien tiene problemas con el agua, con la educación o con la salud, acude al municipio. Todo termina en el municipio menos el dinero".

El invento funciona. En la actualidad, 140 ciudades de Brasil, gobernadas en su mayoría por el PT pero también por formaciones de centro y de derecha, administran parte de su dinero mediante el presupuesto participativo.

Comentaris d'articles de premsa (3)

El següent article repassa la llarga història d'un conflicte veïnal a Barcelona, d'aquells que porten alguns ciutadans a sortir al carrer, pintar pancartes i escriure cartes al diari contra una decisió del govern, en aquest cas del Ministeri de Foment. Quin és el conflicte? Qui són els actors en conflicte? Quins són els seus interessos i arguments? Qui creieu que té raó? Penseu sobretot en qui són el Patronat de la Sagrada Família i la Plataforma de Defensa del Patrimoni de Catalunya: trobeu que és legítim que s'oposin a la decisió d'un govern democràtic? Per què?

Hi ha una frase que diu que "els ciutadans estan disposats a acceptar i compartir decisions, fins i tot si els afecten negativament, si consideren just i legítim el procés pel qual s'ha arribat a prendre aquesta decisió". Hi esteu d'acord? Penseu que si el Ministeri hagués plantejat un procés participatiu amb els ciutadans s'hagués arribat a un acord entre les parts? O només hagués estat una altra manera d'escenificar el conflicte?

El largo túnel de Barcelona

La Vanguardia 02/02/2008

La llegada del AVE a la estación de Sants traslada la atención y la tensión al túnel que ha de permitir el recorrido de la alta velocidad hasta La Sagrera bajo el subsuelo de Barcelona. Sin todavía haberse iniciado los preliminares de la perforación, el futuro túnel de la capital catalana presenta ya una larga y controvertida historia jalonada de polémica política y contestación ciudadana.

2000

Tras diversos e intensos debates sobre el trazado del AVE en los alrededores de Barcelona –trazado por el Vallès sin pasar por Sants, bucle a Sagrera, paso por el litoral...- se decide finalmente que la alta velocidad ferroviaria cruce el subsuelo del Eixample para enlazar las estaciones de Sants y la Sagrera. La opción elegida en primera instancia es el túnel de la calle Aragó, con estación en Passeig de Gràcia-Aragó. Según esa primera elección, las líneas de cercanías, regionales y largo recorrido que discurrían por Aragó deberían ser desplazadas a un nuevo túnel a construir bajo la calle Mallorca.

Más tarde se baraja también la posibilidad de que el túnel transcurra bajo la calle Provença durante la mayor parte de su recorrido.

2002. 12 de junio

Francisco Álvarez Cascos –ministro de Fomento (PP)-, Joan Clos –alcalde de Barcelona (PSC)- y Felip Puig –conseller de Política Territorial de la Generalitat (CiU)- firman un acuerdo para que el AVE cruce la Ciudad Condal por el subsuelo del centro urbano a través de un túnel que unirá las estaciones de Sants y la Sagrera. Se establece el trazado de la calle Mallorca con una estación en el Paseo de Gràcia.

2003-2004

Los responsables del templo de la Sagrada Familia muestran la preocupación por el hecho de que una tuneladora tenga que perforar el suelo a pocos metros de los cimientos de la obra de Gaudí.

Se debate, y prácticamente se decide, desviar el túnel hasta la calle Valencia, ya pasada la Diagonal, para alejarlo de la Sagrada Familia. Con el nuevo trazado, el túnel discurriría bajo la calle Mallorca hasta la Diagonal, donde se desviaría hasta la calle Valencia y desde allí seguiría hasta la calle Castillejos.

2005. Enero

La conmoción ciudadana por el hundimiento del túnel del Carmel provoca que los vecinos del Eixample por donde está previsto que pase el futuro túnel del AVE empiecen a expresar sus miedos ante una obra pública de semejante magnitud. Parte de ellos se organizan en la plataforma AVE por el Litoral y desentieran viejos proyectos que no preveían el paso del tren por el subsuelo central de la ciudad.

2006.

3 de abril

Tras la agitación política y ciudadana por los sucesos de El Carmel, se presenta el diseño definitivo del túnel del AVE bajo Barcelona y se retoma el trazado por la calle Mallorca para evitar que la obra pase bajo edificios habitados. Para proteger la Sagrada Familia se propone construir un muro de protección entre el túnel y la estructura del templo con refuerzos especiales, pantallas de protección de 240 metros, pilotes y dados de hormigón más profundos que los cimientos del templo. El túnel partirá de Sants por la calle Provença hasta la Diagonal, bajará hasta la calle Mallorca y por allí se dirigirá al nuevo complejo ferroviario de La Sagrera. Se decide también que no habrá una estación del AVE en el Passeig de Gràcia.

10 de mayo

El BOE publica el acuerdo del Consorcio Alta Velocidad Barcelona (CAVB) que sanciona el trazado definitivo por la calle Mallorca.

2007.

Abril-Mayo

El trazado del AVE bajo la ciudad de Barcelona cobra protagonismo durante la campaña de las elecciones municipales del 19 de mayo. CiU, ERC y PP defienden trazados alternativos al acordado en su día por el gobierno central (entonces en manos del PP), el gobierno de la Generalitat (ocupado por CiU) y el Ayuntamiento de Barcelona (entonces integrado por PSC junto a ERC e ICV-EUiA).

13 de julio

Se licita la construcción del polémico túnel de 5,64 kilómetros que cruzará el subsuelo de Barcelona para unir Sants con la futura estación de la Sagrera. Se prevé un plazo de ejecución de 32 meses.

18 de julio

El Patronato de la Sagrada Familia lleva a los tribunales el trazado del AVE bajo Barcelona.

20 de julio

En el Pleno Municipal de Barcelona la mayoría de oposición, formada por CiU, ERC y PP, aprueba pedir un trazado alternativo al aprobado anteriormente.

30 de noviembre

CiU, PP y ERC presentan una moción de urgencia para que el gobierno municipal bipartito de Barcelona (PSC e ICV-EUiA) cumpla la moción de julio con la que la mayoría del pleno municipal rechazó el trazado del AVE entre Sants y Sagrera, aprobado en su día por unanimidad, e instan a estudiar nuevas alternativas al recorrido. El alcalde, Jordi Hereu, quita todo valor jurídico al pronunciamiento de la oposición municipal.

2008.

15 de enero

La Plataforma de Defensa del Patrimoni de Catalunya, que engloba a varias asociaciones contrarias al actual trazado del túnel del AVE por Barcelona, piden la dimisión del alcalde Jordi Hereu y hacen llegar al presidente de la Generalitat, José Montilla, miles de firmas de rechazo al trazado.

18 de enero

El Consejo de Administración de ADIF adjudica las obras de plataforma y vía del túnel de conexión Sants-La Sagrera del AVE en Barcelona a las empresas Sacyr, SAU, Cavosa y Scrinser. La obra contempla una inversión de 179,3 millones de euros y un plazo de ejecución de 35 meses. El tramo adjudicado es de 5,64 kilómetros de longitud, parte de la estación de Sants y discurre hasta la futura estación de La Sagrera. Los primeros 422 metros, así como los 395 últimos se realizarán mediante el sistema de falso túnel entre pantallas, mientras que los 4.832 metros restantes se construirán con el empleo de tuneladora. Según el ADIF, esta solución se ha adoptado para conseguir que el túnel no discurra en ningún punto de su recorrido bajo edificios, y que lo haga siempre por la zona central de las calles Mallorca, Diagonal y Provença.

23 de enero

La Audiencia Nacional desestima el recurso presentado por la Junta Constructora de la Sagrada Familia para paralizar cautelarmente el inicio de las obras del túnel por el trazado aprobado. El tribunal se reserva el derecho a suspender las obras si el futuro proyecto o su ejecución amenazan con provocar daños irreparables en el monumento, y establece que las administraciones deberán mantenerla informada sobre el proceso de construcción.

28 de enero

El Patronato de la Sagrada Familia presenta un recurso contra el auto de la Audiencia Nacional. El arquitecto jefe del templo, Jordi Bonet, se muestra confiado en que los resultados de las elecciones del 9-M obligarán a cambiar el trazado ya adjudicado.

7 de febrero

El Parlament de Catalunya aprueba una moción por la cual la cámara expresa su rechazo al actual trazado del AVE por Barcelona y pide una moratoria para el inicio del túnel a fin de buscar un trazado alternativo de consenso. La moción, presentada por CiU, es aprobada por 84 votos a favor de los nacionalistas, PP y ERC. La minoría de 49 votos en contra de PSC e ICV-EUiA expresa por segunda vez en la legislatura la ruptura de la disciplina de voto de las formaciones que componen el gobierno tripartito de la Generalitat. La primera fue en noviembre, cuando ERC e ICV-EUiA se alinearon con CiU y PP para pedir la destitución de la ministra de Fomento, Magdalena Álvarez. El rechazo del Parlament al trazado del AVE se suma al expresado por la mayoría del pleno del Ayuntamiento de Barcelona el pasado mes de julio.

Activitat 2

Us proposem que simuleu un procés participatiu per a què els estudiants tinguin l'oportunitat de viure'l en primera persona. Presentem dos opcions alternatives: la primera té l'avantatge de permetre als alumnes debatre sobre una qüestió que es troba en el debat polític i en els mitjans de comunicació, i que els afecta directament. El segon s'assembla més a un joc de rol, previst per a què experimentin els problemes d'arribar a un acord entre interessos en conflicte. En aquest segon cas, heu de dividir els alumnes en sis grups (de dos a cinc alumnes), que representen sis actors en conflicte. Cada grup tindrà unes instruccions confidencials (que no han de veure els altres grups), i entre tots han d'intentar arribar a un pacte.

Opció 1:

Quina és la millor benvinguda per als nousvinguts?

Com sabeu, d'uns anys ençà arriben a Catalunya famílies vingudes de l'estranger que busquen al nostre país una oportunitat per sortir endavant, i dins aquestes famílies hi ha nois i noies en edat escolar que viuen situacions ben diverses: alguns no parlen el català, però coneixen bé el castellà (especialment els sudamericans) i d'altres no coneixen cap de les dues llengües; uns han tingut l'oportunitat d'anar a l'escola al seu país d'origen i estan molt ben preparats, i d'altres no han tingut tanta sort i necessiten un reforç per posar-se al dia; uns arriben a l'inici de curs, i d'altres quan el curs ja ha començat. Quina és la millor forma de donar-los el que necessiten? Un centre temporal de benvinguda per a que aprenguin els nostres idiomes oficials i preparar-los per fer el salt a l'escola? O és millor que vagin a l'escola o l'institut directament, amb un reforç individual si cal, encara que al principi els pugui costar fer amics i seguir bé les classes? Als mitjans de comunicació hi ha hagut un debat intens sobre aquesta qüestió, i el Conseller d'Educació no sap què fer. Us convida, en tant que ciutadans protagonistes i experts en el sistema educatiu, a celebrar un fòrum. Plantegeu quin és el problema, quines són les alternatives i trieu-ne una. Al final del debat li heu d'escriure un dictamen d'una plana al Conseller descrivint i justificant quina decisió li recomaneu.

Opció 2:

El solar de BioGenics & Co.

BioGenics & Co., una històrica empresa dedicada a la clonació d'ovelles, abandona l'enorme terreny que ocupava al centre de la vostra ciutat. L'Ajuntament va estar encantat quan va saber la notícia, perquè hi veia l'oportunitat d'aprofitar el terreny per

fer-hi un nou equipament que agradaria als ciutadans: potser un poliesportiu, potser un parc... El problema és que tothom es va assabentar dels plans de BioGenics&Co. per marxar, i ara hi ha diferents associacions i ciutadans que han començat a mobilitzar-se i pressionar l'Ajuntament perquè s'hi faci el que ells volen: uns volen un poliesportiu, d'altres una llar de jubilats, i d'altres uns lokals autogestionats per a joves. I tot no pot ser. L'Ajuntament està nerviós: el que semblava una oportunitat per quedar bé, ara es pot convertir en un conflicte i en poden sortir malparats. Un amic de l'Alcalde li ha suggerit que organitzi un fòrum participatiu, amb totes les parts implicades, per mirar d'arribar a una decisió. Si tots veuen que hi ha altra gent amb altres interessos –li diu– entendran millor que al final es prengui una decisió que no ben bé la que a ells els convé. L'alcalde no ho veu clar. Tem que es converteixi en una olla de grills, però tot i així, li fa cas.

Dividiu els alumnes en sis grups i doneu-los les instruccions confidencials segons l'actor que representin. Podeu fer una primera ronda de cinc minuts per a que cada equip prepari la seva estratègia negociadora. Després, podeu fer quatre rondes de 10 minuts per debatre en plenari, intercalades per tres rondes de 5 minuts en què es faci negociació “de passadissos”, és a dir, en què els diferents representants es reuneixin els uns amb els altres informalment, i puguin anar construint aliances (i traïcions). Durant les rondes “oficials”, el professor/a fa d'habilitador del procés, donant torns de paraula. Al final discutiu sobre com ha anat el procés. Hi ha hagut acord? Quin paper ha jugat cadascú?

Els actors participants i les seves instruccions confidencials són:

L'Ajuntament

En principi vosaltres voldríeu dedicar l'espai a fer un centre de dia per a la gent gran. A la ciutat hi ha pocs equipaments d'aquest tipus, i especialment al centre sabeu que seria un bon lloc, perquè moltes persones grans s'hi podrien desplaçar a peu. No obstant, el vostre principal interès és que això no acabi com el rosari de l'Aurora. Les instruccions de l'Alcalde són clares: Heu de prevenir el conflicte i arribar a un acord com sigui! Qualsevol altre resultat serà considerat un fracàs. Per tant, us correspon arbitrar entre els diferents interessos i mirar de convèncer uns i altres per a que prenguin alguna decisió, la que sigui.

L'Associació de Veïns

L'Associació de Veïns no sap gaire quin paper juga en tot aquest procés. No té gaire clar quina és la seva prioritat, i si de cas, té una lleugera percepció que a força gent li agradaria que es fes un poliesportiu. Però el vostre principal interès és que se us tingui en compte i fer-vos notar. A l'Associació li agrada ser al mig de totes les salses, per tant la instrucció del president de l'associació per als seus negociadors és que, sigui quin sigui l'acord, l'Associació ha de figurar com una de les entitats que hi dona suport, i si pot ser, tenir un cert protagonisme. Aposteu al cavall guanyador i no us equivoqueu!

El grup de joves

El grup de joves té clar que a la ciutat cada cop hi ha menys locals per a joves, i que fan molta falta: hi ha grups, associacions, grups de música, que necessiten locals per reunir-se, fer activitats, assajar. Per tant el vostre interès és clar, voleu l'equipament per vosaltres: poliesportius i locals per la gent gran ja n'hi ha, vosaltres en teniu més necessitat. Qualsevol altre acord, sincerament, no us interessa.

L'Associació d'Amics de la gent gran

L'Associació d'Amics de la gent gran té clar que a la ciutat hi ha un dèficit important d'equipaments per a que la gent gran pugui passar el dia, socialitzar-se, passar l'estona. És cert que hi ha altres equipaments per a gent gran, però són residències per a persones sense recursos o amb problemes de salut. El que voleu és aprofitar el terreny per tenir un local de lleure. El vostre interès és clar, voleu l'equipament per vosaltres: poliesportius i locals per joves està bé que n'hi hagi, però no són socialment tan necessaris.

L'empresa Fitness Workout

L'empresa té un interès gran a construir un poliesportiu. Pot ser un negoci molt bo, i sabeu que hi ha força veïns (clients potencials!) que en reclamen un pel barri del centre. Si hi hagués una votació popular, segurament guanyaria aquesta opció . A més, vosaltres pagaríeu a l'Ajuntament per fer servir el terreny, i amb aquests diners potser es podrien atendre les demandes dels altres grups que hi tenen interès. La vostra consigna és clara: l'únic acord que us interessa és que us cedeixin el terreny a vosaltres.

BioGenics&Co.

A vosaltres, la veritat, us és igual què se'n faci del terreny. El que voleu és vendre, i per tant, el més important és sortir de la reunió amb un acord. Feu els possibles per posar d'acord uns i altres. La vostra missió és que l'Ajuntament surti del fòrum amb una decisió presa sota el braç i la impressió que tothom hi està content. Només llavors estareu segurs que us compraran el terreny.

Activitat 3: La Tertúlia dels Matins

Aquest joc consisteix a simular una tertúlia televisiva, una de les formes de construcció d'opinió més de moda. Trieu un grup de cinc tertulians, i organitzeu una tertúlia sobre un dels temes que us proposem a continuació. Podeu donar els temes als alumnes amb algun dia d'antelació perquè es preparin els arguments, i assignar rols per a què no tots defensin la mateixa opinió. Després de vint o vint-i-cinc minuts, obriu "els telèfons" a la intervenció de l'audiència (els altres alumnes) perquè donin suport o contradiguin el què s'ha dit, aportin arguments nous, o facin preguntes als tertulians.

Tema 1: Els ciutadans som tan moderns com ens pensem?

Existeix un cert convenciment que els ciutadans som molt més moderns, progressistes i atrevits que els nostres governants, que són una mena de fòssils que tot ho esguerren i a tot hi troben problemes. Si ens deixessin fer als ciutadans, la societat aniria molt millor. Però això és realment així? Hi ha qui diu què si ens haguessin deixat votar-ho, mai haguèssim acceptat que els ajuntaments fessin carrers de vianants tancats als cotxes, i ara a quasi tots ens agraden. Que si ens deixessin votar-ho, reinstauraríem la pena de mort. Que si fos per la ciutadania, no es farien edificis d'estil massa moderns ni s'hagués fet, per exemple, l'Eixample de Barcelona, del qual ara ens agrada presumir. Realment som tan bons i moderns com ens pensem? Els ciutadans van pel davant dels governs, o són alguns governants amb visió, que marquen les tendències? En realitat... no és un risc la democràcia directa? De debò es pot deixar participar tothom en tot, o hi ha temes que és millor no obrir-los a la voluntat popular?

Tema 2: La gent vol participar... o no?

La gent està cansada dels polítics i de les polítiques tradicionals, i busquen altres formes de participació social, diuen uns. Altres, però, diuen que els ciutadans el que volen realment no és participar, sinó que els resolguin els problemes. Uns diuen que els ciutadans han de participar precisament per a què les polítiques estiguin ben fetes i resolguin els problemes. D'altres diuen que això és una excusa per amagar la incapacitat dels governs per resoldre alguns problemes. Fa un temps, el Director General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya reconeixia que de vegades sembla que hi hagi més oferta de participació per part de les administracions, que demanda per part dels ciutadans. Realment, volem que ens deixin participar... o no?